

KDOR BI RAD BIL ČLOVEK

I

Po kolniku gre Marjeta Lešnikova, nekoliko visoka ženska pet in tridesetih let, dozdej neporočena. Na desno nogo šepa, in to ni majhna napaka, s katero je Bog opremil tako neznatno bitje, kakor je prav Marjeta Lešnikova. Bog bi bil lahko ošepavil kateregakoli milijonarja, ne da bi to bilo kaj hudega, saj mu je zato dal bogastva. Marjeti Lešnikovi pa ni dal ničesar. Njej ni dal niti lepote in to je najmanj, česar bi Marjeta potrebovala. Njen obraz je podolgovat, nekam zaspan in utrujen, kakor bi se na njem zrcalil ves dolgčas življenja.

Rodila se je izven zakona, kar ni bila majhna stvar. Mati se je kesneje poročila in njen polbrat, ki se je rodil že v zakonu, je bil zaradi tega na boljšem. Oče mu je zapustil sicer neveliko posestvo, vendar se mu ni bilo treba pritoževati. Marjeta pa je imela samo majhen, kmečki oral zemlje. In ta polbrat jo je imel pri hiši zaradi tega oral; ona se itak ne bo nikdar poročila in po smrti bo zapustila to zemljo njegovim otrokom.

Ko je bilo Marjeti dvajset let, je tudi ta oralček imel svojo vrednost in Marjeta bi se bila prav lahko poročila, vsaj v skromno mesto. Kajpa — snubci niso bili najboljši, zlasti Lajoš Balažek, ki je takisto šepal, pa še na levo nogo. Ne, se je zmrdovala Marjeta, ako ni boljših, pa tudi teh nočem. In res jih ni hotela, zaradi česar je ostala samska vse do teh dni. Seveda, to je napravila pri svojih dvajsetih letih. Od takrat pa do danes je minilo petnajst let in med tem se je marsikaj spremenilo.

Vse bo šlo najlepše naprej po tej že izhojeni poti, Marjeta ne bo doživela ničesar posebnega več: njena pot je ravno začrtana. Človeku ne bi bilo treba niti na prste stopiti, in že bi pregledal vse življenje do smrti, do zatona. Nikakih stranpoti, nikakih postankov, ne več razočaranj in presenečenj; hodila bo slejkoprej kam na majhno delo, prala bo pri gospodi, za kar dobi kakšen dinar za boljše čase in kaj boljšega pojé kdaj pa kdaj pri gospodi; imela bo svoje skromne, svetu prikrite sanje, postarala se bo počasi, bo pobožna, zgled vsem drugim ljudem; naposled umre, dobi na grob lesen jelšev križ, saj bo prav, ako ta križ čimprej strohni. Nihče se je nikdar ne bo spominjal, saj nima pomena spominjati se tako brezpomembnih ljudi, kakor je Marjeta Lešnikova.

Marjeta Lešnikova gre po kolniku. Na obe strani kolnika so vrtovi, z majhnimi kmečkimi hišami, lepo belimi, z rožami v oknih in s cvetočimi vrtovi spredaj. Na te vrtove in hiše sije poletno solnce. To solnce je vroče in žge človeka: mika te prijetna senca, ki je pod

košatimi jablanami; legel bi v to senco, v mehko travo in sanjajoč počival; življenje bi šlo mimo tebe in tebi ne bi bilo treba brozgati po njem.

Ljudje gredo na delo; čas košnje je in zdaj v opoldanski vročini je treba sušiti. Samo otroci, psi, kure in race, ti imajo časa na pretek in kričijo, ali pa zdehajo. Ti pa racaš po kolniku, kjer vedno občutiš na podplatih žgoč prah, ki se ti zajeda med prste na nogah, skoraj dremuckaš, a med vsem tem razmišljaš, sanjariš o samih drobnih stvarih, se skušaš razburjati nad ljudmi, ki jih srečuješ, misliš škodoželjno o takem dekletu, kakor je ta-le Sitarjeva Kajca, ki jo srečaš na kolniku, mlado osemnajstletno dekletce, ki so ji prsi komaj rahlo napete in diha iz nje sama mladost. Kajpa — Kajca se smehlja, kakor vedno, in nič ne misli na to, kako je ljudem zoprno, ako se ti vedno smehljaš. Ljudje na splošno imajo strašno mnogo napak; najrazličnejše, skoraj nemogoče drobnarije se jih drže. Ta-le Pintaričeva Mariča: bogve, kaj neki misli taka mlada ženska, ki ji mož pohajkuje po svetu, ona pa doma živi z drugimi. Bogve, zakaj ima Lackov tako postrani klobuk, smrkelj, saj se mu še materino mleko pozna na ustnih.

To je: kadar je človek zagrenjen, mora do smrti nekaj kuhati v sebi, sovražiti ljudi; vsi, ki jih srečuješ, so ti na poti. Najbolje bi bilo, da bi bil sam na svetu. To zato, ker čutiš, da ti nisi kakor drugi ljudje, da ti nečesa posebnega manjka, zaradi česar ne moreš biti to, kar so oni, ne moreš biti človek. Malo je prav za prav treba, da postaneš človek, povprečen človek, ampak Marjeta čuti, da niti tega nima. Biti to, kar so ljudje, to je najvišje, česar si moreš želeti. Marjeta pa je šepava, samska, popolnoma odveč na svetu. Kaj bi bilo, da nje ni na svetu? Nič. Nihče ne bi nikdar čutil potrebe, da bi govoril o njej, nikake vrzeli ne bi bilo zaradi nje. Nasprotno, Marjeta je kakor krasta na človeškem telesu. Krasta spada na telo, ampak telo je s tem grdo, medtem ko bi sicer bilo lepo, prijetno.

Kdaj, Marjeta Lešnikova, boš postala to, kar so vsi drugi?

Takole gre Marjeta Lešnikova po cesti; sliši, kako njena desna noga zastaja, poje. Ta pesem ni, kakor pri zdravih ljudeh, ta-ta, ta-ta; marveč: tatá, tatá, kakor bi godci igrali šamarjanko: šadrá, šadrá. In prav na to jo spomni smrkovec izza plota: poje po njenem zastajajočem koraku: Šadrá, šadrá, kolačeka dva. Marjeta bi planila za njim in ga do smrti lasala, ako se ne bi osmešila, ker ga ne bi mogla ujeti. Tega so starši krivi, da so otroci tako slabo vzgojeni. Kaj bi se moralo zgoditi, da bi Marjeta postala kakor drugi ljudje, da ne bi nihče gledal za njo posmehljivo, temveč da bi si vsakdo, kdor bi jo videl, želel biti v njeni koži?! O — kako malo bi bilo treba za to!

»Marjeta Lešnikova, pismo imaš!«

Marjeta se je zmrdnila nad poštarjem, ki ji je povedal to stvar. Oh, kako so jo ob neki priliki potegnili s takšnim pismom. Nekdo ga je v vasi napisal, nalepil nanj znamko iz Amerike, in potlej so ji ga izročili. Marjeta je bila vsa iz sebe: takšna sreča! V Ameriki je živela

njena sestra, prava sestra, nezakonski otrok, kakor ona sama, in Marjeta je verjela, da je pismo iz Amerike, čeprav ji ona ni nikdar pisala. Naposled pa sramota, ko se je izvedelo, kako je s pismom. In še danes se ji zlobni ljudje posmehujejo.

»Figo, če češ,« je odvrnila Marjeta. »Le delaj se norca, le!«

Šla je dalje. A poštar je stopil za njo in se je zaklinjal pri Bogu in Mariji, da ima res pismo zanjo. Naposled ji ga je stisnil v roko. Marjeta je zaničljivo pogledala naslov, in nato, da bi se izkazala pred poštarjem, da ni tako neumna, je raztrgala pismo na dvoje in ga vrgla na tla. Poštar pa se je sklonil za pismom in rekel, naj vendar ne bo tako neumna, ko je res dobila pismo. Saj to ni pisano, temveč tiskano.

Pismo res ni bilo z roko pisano, temveč s strojem, kar je Marjeto na eni strani pomirilo, na drugi pa jo navdalo s še večjo nezaupljivostjo. Ne, tu v vasi ga ni nihče tiskal, saj ima samo župnik takšen stroj, župnik pa je preveč častitljiv mož, da bi bil med vaškimi zarotniki. In preveč dobra sta si z župnikom, ko je ona v Marijini družbi.

Zložila je pismo in ga skušala prebrati. Razumela ni mnogo, a čelo se ji je vendar orosilo.

»Daj, da ti preberem,« je rekel poštar, mlad možak.

»Figo,« je odvrnila, »da boš lagal! Poznam te dobro.«

K župniku pojdem, si je dejala. Obrnila se je in zavila na farovž. Župnika je našla na vrtu v utici. Prebiral je nekakšno črno knjigo, kakor župniki vedno delajo, ako jih kdo obišče. Marjeta je spoštljivo pozdravila. Bila je pri njem dobro zapisana: skoraj vsak dan je hodila k maši, krasila cerkev ob sobotnih večerih za nedeljo, in sploh se je vrtela v tej okolici. Župnik, možak petdesetih let, če ne več, častitljiv, kakor vsi župniki, ji je ponudil stol nasproti sebi. Marjeta je to imela za veliko stvar, in na tretji prigovor le sedla.

»To mi naj preberejo,« je rekla župniku in pomolila predenj pismo, na dvoje raztrgano.

Župnik je pogledal najprej naslov, potlej pa pismo preletel z očmi zase in ga nato prebral na glas. V pismu je bilo, da Marjeta Lešnikova dobi sedemdeset tisoč dinarjev po svoji sestri, ki je umrla v Ameriki.

Marjeta se ni ganila. Prsti so se ji rahlo tresli in se nenadoma spotili. Njene oči, prej radovedne, so zdaj postale vlažne. Gledale so naravnost v župnika, pa ga niso videle. Že davno potem, ko je župnik obmolknil, je ona še gledala vanj.

»Sedemdeset tisoč?« je dejala komaj slišno.

»Prav toliko,« je odvrnil župnik.

»Pa ni morda pismo ponarejeno? Enkrat so mi ponaredili pismo in me imeli za norca.«

»Ne, Marjeta, pismo ni ponarejeno, temveč pravo.«

»Naj mi ga dajo, da si ga ogledam,« je naposled zinila. Vzela je pismo s tresočo se roko in si ga ogledala od vseh strani. S strojem pisane črke so bile živahne. Niso stale pri miru, temveč kot bi se

sprehajale po belem papirju. Nato ga je vrnila župniku: »Naj mi ga še enkrat preberejo.«

»Naj pa bo,« se je nasmehnil župnik in bral znova. Kajpa, pismo je pismo in se ne more spremeniti, ako je tako pisano.

»Sedemdeset tisoč,« je ponavljala in gledala sinje nebo. Rahle meglice so plavale na obzorju. »Ali so oni že kdaj videli toliko denarja na enem kupčku?« Župnik se je smehljaj. »Jaz,« je nadaljevala, »ga še nisem nikoli toliko videla. Bog ve, kako more biti onemu, ki ima vedno toliko denarja, in morda še več.«

Župnik se je še vedno dobrodušno smehljaj in jo gledal.

»Naj bo,« je dejala naposled, ko se je dvignila. »Ako bo res, dam nekaj cerkvi, da boste molili zame in za mojo srečo. A tudi za mojo sestro boste molili in za mater. Nekaj pa dam revežem. Z drugim pa že kaj ukrenem. Saj mislim, da se s tolikim denarjem lahko živi?«

»Tisto pa, Marjeta.«

Ko je odhajala, je poljubila župniku roko, kakor bi ji on sam dal tolikšno srečo. Pozabila je na svojo počasno nogo. Svet se je prerajal, sredi tega sveta je stala ona. Solnce se je razlivalo samo po njej. Zdaj ni poslušala otrok, ki so kričali za njo: Šadrá.

II

Doma je prav za prav velik kup revščine. Pa kaj njej ta revščina, saj ni njena. Tako so uredili, da je ta njen polbrat dobil nekaj oralov zemlje, da se je oženil domov in imel nekaj otrok. Živeli so vendarle. Marjeta jim je zavidala. Čeprav je imela svoj delež pri hiši s svojim oralom zemlje, je bilo pred njo vendar vse zaprto. Prepirala se je z njimi, seve, vedno brez uspeha. O, mnogo takih vsakdanjih sporov je bilo med njimi! Najbrž bi se to vleklo do njene smrti, ki so ji jo vsi tako želeli. Saj je morala sama vedeti, da ji žele smrti, ker jim je v napotje. Nič ni prijetna taka stvar: biti v napotje ljudem.

Brat pa je imel nesrečo, da se je prav tistega dne znesel nad njo. Očital ji je, da bi samo jedla pri hiši, delala pa nič. Drugekrati bi bil iz tega nastal prepir, dokler se naposled Marjeta ne bi bila srdita umaknila. Tokrat pa je bila Marjeta dobro oborožena.

»Saj ti ne bom več jedla, ne boj se,« je dejala in nemajhna zadovoljnost jo je obšla. Privlekla je iz žepa pismo, ki ga je dobila, ga pomolila bratu pred nos, rekoč: »Na, preberi si.« Med tem pa je sama jedla dalje, kakor da to pismo sploh ni važno. Brat je skušal prebrati pismo, pa mu ni šlo. Zato je poklical na pomoč ženo, majhno, jezikavo ženščino, ki se je vedno zjedala. A tudi žena se ni mnogo spoznala na takšno pisavo, zaradi česar so poklicali najstarejšo hčerko, ki je hodila zadnje leto v šolo. Kajpa — tako je bilo v pismu, kakor je bil rekel župnik: Marjeta dobi iz Amerike sedemdeset tisoč. Brat Toni je dvignil roko in se čohal pod brado. To je pomenilo, da nekaj pre-mišlja, in sicer nekaj takega, kar je samoposebi zelo jasno.

»Prokleta,« je dejal naposled. »Preberi še enkrat, Kajca, in pazi na to, ali prihaja denar nam, ali njej.«

»Prav vam prihaja ta denar,« se je zarežala Marjeta. »Kaj pa ste ji vi? Saj ji niste skoraj nič v rodu. Sicer pa si le premisli, kako je tvoj oče ravnal z nama. Bili sva pri hiši kakor živina. O — nikar ne misli, da sem vse pozabila. Zdaj le obujaj kesanje.«

»Čudovito govoriš, kakor da se ti je kdaj zgodila kakšna krivica. Mislim, da se prezgodaj veseliš. Pred sodnike stopim in jim povem: Gospoda sodniki! Pokojna je bila tudi moja sestra. Jaz imam štiri otroke. Marjeta pa nima nič otrok. Kaj bo njej ves ta denar? Zapravi ga in pojde vse po zlu. Če se pa pravično razdeli, bo meni pomagano in ona bo imela še dovolj. Pri naši hiši biva, jé, oblačimo jo, in vse to samo zaradi tistega oralca zemlje, ki ni tako nič vreden. Boš videla, sodniki drugače gledajo na to stvar kakor ti.«

»Le pojdi,« je dejala. »Ne bodo ti verjeli.« Režala se je zadovoljno. Sicer pa je njen ugled v družini nenadoma zrastel. Kajpa, da so ji močno zavidali.

Marjeta Lešnikova je bila zdaj imenitna ženska v vasi. Nihče več ni o čem drugem govoril, kakor o Marjeti Lešnikovi in o njenem denarju. Vidite, takole neznatno bitje, kakor je prav ta Marjeta, ki je doslej ni nihče upošteval, temveč smo ji nekako milostno dovoljevali, da živi, da se kotali po cestah s svojo šepavo nogo, da premišlja, dovoljevali smo ji, da sedi v cerkvi, da je vpisana v žensko družbo — vse to z nekim usmiljenjem; naposled smo ji dovolili, da sploh živi, ker ni v napotje svetu, ta Marjeta je zdaj nenadoma tako važna, tako rekoč središče naše vasi. Nihče več ne vidi njene pokvarjene noge, temveč, kakor bi okoli Marjete plesali sami težki dinarji; kjer sedi, se zdi, da sedi na samem denarju, če leži, se najbrž pokriva z dinarji namesto z odejo. Kako pa je tebi pri srcu, Marjeta Lešnikova?!

Marjeta je doumela, da se svet prav lahko suče okoli ene same osebe. Tudi ona je postala človek. Nič več ne bo racala ob strani ljudi, temveč bo šla sredi njih, prav tako važna bo, kakor so vsi drugi. Njen obraz ni več dolgočasen, njene oči niso več trudne, vanje se je naselilo življenje.

III

Lajoš Balažek je bil svoje dni velik fakin, pretepač, pijanec, celo razbojnik. In ta falot se je pred leti prišel ponujat Marjeti Lešnikovi, da bi jo vzela za ženo. Marjeta Lešnikova je imela oral svoje zemlje, on pa je bil zidarski pomočnik in ni slabo služil, da ni vsega sproti zapil. Bil je nevisoke rasti, vesel, sicer pa ne zloben. V osemnajstem letu se je z nekom metal in si premaknil nogo, tako so rekli, in od tistih dob je šepal. Zdaj je bil že sredi življenja, štirideset mu je bilo, a bil je velik ženskar. Zidar pa je bil dober, povsod so ga radi imeli, ker je bil vesel.

Pa se je Marjeta srečala s tem svojim nekdanjim snubcem, ki ga je tedaj nelepo zavrnila. Prav slučajno sta se srečala. Marjeta je ždela v gostilni, ker je hodila v mestece zaradi denarja. Zdaj si je že upala privoščiti to in ono.

Tedaj je vstopil Lajoš in obstal pri durih, ko je zagledal Marjeto.

»Margo!« je vzkliknil ves vzradoščen. Tako jo je samo on klical, iz nekdanjih dni. »Kaj tu delaš? Kaj je s teboj?!«

»Kaj naj bi bilo?« je vprašala mirno. Ohranila je pri vsem čudovit mir. Nič ni hotela pokazati, da se je kaj zgodilo. »Živimo tako pomalem,« je nadaljevala. »A ti? Slišala sem, da se spet ženiš?«

»Vraga se ženim,« je odvrnil. »Čemu pa? Ali ni bolje tako živeti?«

»Bolje,« je prikimala.

»Saj dovoliš, da prisedem k tebi?« je vprašal dalje. Že je sedel k njej na klop in naročil liter vina. »Saj boš pila pri meni, kljub temu, da me sovražiš?«

Prikimala je. Potlej sta se na dolgo in široko menila. Bilo je mnogo stvari, predvsem iz nekdanjih lepih časov, ko sta se še ženila skupaj. »O,« je rekel on, »če bi bila tedaj hotela mene vzeti, bi danes že imela svojo hišo. Tudi zemlje bi kaj imela. Vidiš, jaz dobro zaslužim, vedno je dovolj dela. A čemu mi bo zdaj denar? Ne potrebujem ga. Prav za prav — ali se ti nisi naveličala takšnega življenja?«

»Kakšnega?« je vprašala.

»No — tega, ki ga živiš. Kaj pa si zdaj? Nič. Vidiš, to je tisto. Ako hočeš biti človek, moraš živeti, kakor živijo vsi drugi. Tako pa se kotališ brez smisla po svetu. Vidiš, že to, ako imaš vsaj enega otroka, že to ti daje večji pomen. Hotel sem vzeti neko žensko samo zaradi otrok —.«

»Lažeš,« mu je mirno segla v besedo.

»Lažem,« se je umaknil užaljeno.

»No — le pripoveduj dalje.«

»Pa če lažem —.«

»Pa laži dalje. Kaj je bilo s tisto žensko? Že vem, kaj so tebi ženske, in kaj otroci. Tebi je vsaka ženska dobra, samo, da se te preveč ne brani.«

»Pa naj bo po tvojem,« je obmolknil užaljen.

Tedaj je ona privlekla iz žepa tisto znamenito pismo in mu ga pomolila pred nos. »To si preberi, ako znaš brati.«

»Mislím, da znam, saj večkrat berem to in ono.« Sklonil se je nad pismo in počasi razbiral. Ozrl se je po njej in čez čaz vzkliknil, ves presenečen:

»Za Boga svetega, Margo, kaj se je zgodilo?!«

»Saj vidiš,« je rekla mirno.

»Prokleta, saj boš skoraj milijonarka.«

»Kaj to! To ni nič posebnega.«

»Kako? Nič posebnega? Ne delaj se norca, da te Bog ne kaznuje in denar ne pride, ako ga še nimaš v rokah. Sicer pa,« in prešel je iz

zanosa v veliko potrto, ki se mu je zrcalila tudi na obrazu, »zdaj midva nimava več česa skupaj iskati. Zbogom, Margo. Bodi mi zdrava. Jaz sem proti tebi berač. Tebi se bo življenje nasmejalo. Zbogom,« je dejal in se dvignil, da bi šel.

»Ne delaj neumnosti,« je rekla in ga ujela za rokav. »Kdo te pa odganja?!«

»Res, da me ne odganjaš; a kaj to, kaj sem jaz proti tebi. Eh, Margo. Kako je bilo včasih. Dobro, da se nisva vzela. Kaj bi pa bilo zdaj? Ti bi bila bogata, mene bi odganjala. A rad sem te le imel.«

»Lažeš,« je odvrnila mirno, »rad me nisi imel. Saj še zdaj hodiš h Kocetki.«

»Kdo ti je pa to nalagal? Kdaj že nisem bil pri Kocetki! Sploh sem sklenil, da več nikamor ne stopim.«

»Oh, ne govori, saj te poznam.«

»Poznaš me!« je vzkliknil. »Sicer pa — povej mi, kaj naj počnem? Vidiš, ko sem bil še pošten — in to boš priznala, da sem bil včasih tudi jaz pošten — sem prišel k tebi. Margo, sem dejal, ali bi me hotela za moža? Kaj pa si ti rekla? Šepavca bi jemala? Da bi pa vsaj oba na isto nogo šepala, si rekla. Tako bo pa, kot bi phala proso, kadar bova kam šla. Zato sem se predal življenju. Saj nima pomena. Življenje res nima nikakega pomena. Zate — o ja! Ti postaneš zdaj kakor so drugi ljudje, ti boš živela med njimi in nihče te ne bo podcenjeval. Premišljal sem včasih, kaj je treba, da postaneš človek, da si kakor drugi ljudje. Zdaj vidim na tebi. Prej so se ti vsi smejali. Poslej te bodo spoštovali. Poželela si boš lahko vsega, kar se ti bo zdelo. Jaz pa nočem postati več človek. Pijanec sem, hodim k ženskam, zame ni nikakih prepovedi.«

»Greh te mika, to je. Zakaj pa jaz živim spodobno, ha?«

»Ti! Tebi je to laže, ti si ženska. Ti se niti ne upaš vsega storiti. Vidiš, jaz sem pa delavec. Delavci so znani, da so drugačni kakor kmetje. Vi še nekaj držite na to, kar vam v cerkvi pravijo. Mi pa nismo nič, mi nismo več ljudje. Zato se malo napiješ, delaš, kar se ti zdi, ker ti ni treba dajati odgovora. Komu ga boš pa dajal, ako nisi človek?«

»Brezbožno govoriš. Tak si, kakor si bil vedno. A zakaj ne bi mislil na to, da se vse lahko spremeni? Vidiš, kdaj sem pa jaz mislila, da bo tako prišlo? Nikoli. Vsi so se mi smejali. Bila sem neumna.« Tako sta se pogovarjala, dokler ni on vprašal:

»A to mi povej, kaj boš počela s tolikim denarjem?«

Pomislila je. »Ne vem,« je odvrnila. »Nisem še premislila. Sploh je toliko stvari, da ne vem, za katero bi se odločila. Tako sem si mislila: Hišo bi si kupila. To je prvo, da imaš svojo streho, da nisi nikomur v napotje. Potlej je treba zemlje, da na svojem živiš, kajti hiša še nikakor ni dovolj. Treba je živine in vsega drugega. Sploh pa moram vse premisliti. Ne vem, ali ne bi bilo najbolje, odseliti se v mesto in tam začeti kaj pametnega. To moram dobro pretuhtati. Čemu prav za prav bi se potikala po vaseh?«

»Kaj ti! Pred teboj je široka pot. Kamor se ti bo hotelo, pa pojdeš. A včasih se le spomni name. Jaz sem ubog, skromen zidar. O — da bi mogel biti tvoj sluga, da bi hodil samo zate nakupovat, česar bi si želela. Samo tega si želim.«

»Ne govori neumnosti, Lajči. A če hočeš, da ti bom dobra, moraš pozabiti na druge ženske.« In počasi je iztegnila svojo roko in gladila njegovo.

Ko sta se vračala, je bila Marjeta nekoliko trudna. Noge so ji odpovedovale. In ko se je drugega dne zbudila, je nejasno pomislila na včerajšnji dan, in zdelo se ji je neumno, kar je počela z Lajčijem. Zamahnila je z roko. Naj gre on svojo pot, jaz pa pojdem svojo.

IV

Prva polovica denarja je prispela. Štirideset tisoč. Bil je to véliki dan. Solnce je tokrat bilo jasnejše. Smejalo se je široko z neba tako ubogemu bitju, kot je bila še pred dnevi Marjeta Lešnikova. Mestne hiše so postale skromne, domače. Marjeti je bilo prijetno med njimi: tu bi ostala in se ne bi nikdar več vrnila v vas. Tam je vendar vse tako tesno, siromašno, da je človeka skoraj sram tiste revščine. Tu bi si oblekla lepo krilo, kakor jih nosijo mestne ženske. Hodila bi po teh tlakovanih cestah, na glavi bi imela lep klobuk, ali pa bi bila razoglava, in nihče ne bi nikdar vedel, da se je rodila v vasi. A če bi vedeli, bi rekli: Poglejte, to je tista Marjeta Lešnikova, ki je došla z Amerike sedemdeset tisoč. Nihče ne bi gledal na njeno šepavo nogo, temveč bi vsakdo mislil samo na tistih sedemdeset tisoč.

Ona pa je krenila nekam na skrivno mesto in tam podšila denar pod podlogo v obleki. Potlej se je odpravila v gostilno. Tam je sedela med samimi tujimi ljudmi. Ljudje so govorili o vseh mogočih stvareh, le o tem ne, da je Marjeta dobila denar. Kdo pa jo je tu poznal? Nihče. Vsakdo ima svoje stvari, za katere se briga. Naročila si je jedi. Toda natakarkar jo je nezaupno gledal, kakor bi se bal, da ne bo mogla plačati. Kmetice, kakor je bila na videz Marjeta, si naročajo samo juho, kruh pa prinesejo s seboj, da manj plačajo. Marjeta pa je naročila mnogo dobrih stvari. Zaželela si jih je. Ona še ni nikdar sedela pri polni, z dobrimi stvarmi obloženi mizi. In da ne bi natakarkar še sumil, je privlekla iz žepa polno perišče drobiža in ga pomolila natakarkarju pred nos: »Na, da me ne boš tako sumljivo gledal.« In natakarkar je res dobil spoštovanje pred njo: globoko se je priklonil. To je dobro, je mislila Marjeta. Treba se je igrati z denarjem pa se ti ljudje klanjajo.

Tedaj se je priklatil v isto gostilno Lajoš Balažek. Prav slučajno, je rekel, fakin. Marjeta mu ni verjela, a vesela ga je le bila. Visoko je dvignil svoj klobuk, kakor bi se odkril tajniku na vasi.

»Kaj pa tu delaš, Margo?« je vprašal skromno.

»Po denar sem prišla,« je odvrnila malomarno. »Sedi, da me ne boš tako oddaleč zijal.« Sedel je skromno in nič ni rekel na te besede,

ki so bile skoraj malo zaničljive, milostne. Ko je natakar stregel njej, je naročila še zanj. Tedaj je rekla, naj odprejo radio, da bi rada poslušala. To ji je Lajoš povedal, da je v tisti škatli radio, ki poje. In radio je res zapiskal. Poslušala je, a čuditi se ni hotela preveč.

»To je iz Budapešte,« je dejal Lajoš, ki je poznal te stvari. »Cigani igrajo.« Prikimala je; godba ji je prijala.

»Ali si ti že bila v Budapešti?« je vprašal on dalje. »Jaz sem bil tam pred leti.«

»Nisem še bila v mestu,« je odvrnila in malce sram jo je bilo. »Pripoveduj mi, kako je tam.« In Lajoš Balažek je začel na dolgo in široko pripovedovati o mestu, o ulicah, o velikih cerkvah, o gledališčih, o kinih, o kavarnah, kjer neprestano, vse večere igrajo cigani, gospoda pa srebajo kavo in berejo časopise. Ženske se bleščijo v lepih oblekah, kakor solnce, kadar posije v svetlo steklo. Od njih pa prihaja tisti prijetni vonj, ki bi te uspaval, da bi samo duhal ves dan in si ne bi želel ničesar drugega. »Eh, ko bi človek mogel, da bi samo še enkrat prišel v takšno veliko mesto in se malo raztegnil in sprehodil —«. Poslušala je molče, toda njene oči so dobile čuden soj. Potlej je naročala pijače in silila v Lajoša, naj pije, kolikor more. Tudi sama je pila in njene oči so postajale počasi motne.

»To moram enkrat videti,« je rekla, ko je vstajala, da bi šla.

Že prej pa ji je padla v glavo čudna misel: tako se vendar ne more vrniti domov, kakor je prišla sem. V tej dolgi, ponošeni janki, v kateri jo je bilo že dolgo sram, da se skoraj ni upala v cerkev. Kakor bi vsi gledali to njeno ponošeno krilo in se ji posmehovali. Tudi jopa je bila slaba.

»Kam greš, Margo?« je vprašal Lajoš.

»V trgovino,« je odvrnila kratko. Moral ji je slediti. Pri vsakem oknu sta postala in si ogledovala. Tu zdaj ni bilo nič takega, česar si ne bi mogla privoščiti, ako bi ji ugajalo. Naposled pa sta se ustavila pred trgovino, kjer so visele zgotovljene obleke. Da, nekaj takega, je rekla proti Lajošu. Ko sta prišla iz trgovine, je bila podobna dekletom, ki služijo v mestu. Drugače so oblečena, kakor ona na kmetih, a vendar jih spoznaš, da so tudi ta s kmetov.

»Zdaj si cela gospa!« je vzkliknil Lajoš. Premagala je tisto neprijetnost, ki jo je sprva obšla nad to obleko. Delala se je, kakor bi že od nekdaj nosila kaj takega. Toda hkratu je čutila neprijetnost tega kratkega krila, ki ji ni zakrilo meč. In zdelo se ji je, da je postala prav zdaj smešna zaradi svoje šepave noge. Pa se je le otesla tega nerazpoloženja in si dejala, da tako pač mora biti. Tisti, ki prihajajo od spodaj gor, imajo sprva vedno tak občutek, kakor tudi oni, ki padejo od zgoraj dol. Počasi pa se bo vendar zdelo, da je taka obleka prirasla na njeno telo. Ne sme na to misliti. In res ni mislila na te stvari. A da bi tudi Lajoš na kaj drugega mislil, mu je kupila nov klobuk, prav čeden klobuk. Sama je izbirala, in metala vstran, dokler ni našla pravega in rekla: Ta je zate.

Izmislila pa si je še vse boljše stvar: domov vendar ne sme priti, kakor kadar kmetica nese v mesto domače pridelke na prodajo. Treba je igrati pred ljudmi, da bodo imeli spoštovanje pred teboj. Naročila je avto. To je bil velik dogodek, vreden Marjete Lešnikove. Koliko takih stvari je bilo potreba, da je Marjeta postala človek, navaden, povprečen človek, kakor so drugi že od rojstva. Z njo se je pripeljal Lajoš Balažek.

Doma so bili kajpa vsi iz sebe. To je: Marjeta je dobila denar, in nič ni kazalo, kakor je upal Toni, da bo sodišče Marjeto prisililo, da bi si denar razdelili. Marjeta je bila edini gospodar denarja in je lahko z njim počela, kar se ji je zdelo. Toni je sam potreboval denarja, in zato se mu je zdelo popolnoma naravno, da ji je dal osnažiti majhno sobo, postaviti tja njeno posteljo, lepo pregrniti in prezračiti. Kajpa — kleti je moral zraven, to je bila njegova navada. Neprijetna stvar je, kadar dobi denar takšna ženska, ki ga sploh ne potrebuje; kdor ga pa potrebuje, ga pa ne dobi. Prav nič se niso začudili, ko je avtomobil obstal pred vrati na kolniku. Samo stari se je čohal po bradi in to je pomenilo, da nekaj ni v redu, dasi je samoposebi razumljivo. Malce so se sramovali tega njenega dejanja, predvsem, ker so se ljudje po vasi posmehovali. Kajpa — z gledovanja je bilo več kot dovolj in posmehovanja in prerokovanja za bodočnost. Toda če je koga bodočnost kaj brigala, brez dvoma ni bila to Marjeta Lešnikova. Prav mirno je stopila iz avtomobila, za njo pa je šel Lajoš Balažek. Tokrat ju ni bilo sram, da sta oba šepala, in celo vsak na drugo nogo. Tako je! Kdor ima denar, ta lahko šepa na obe nogi. Nič več nisi zasramovano, zaničevano bitje. Postaneš človek, dvigneš se nad vso to povprečnost in zdi se ti, da solnce samo zate sije.

Opazila je vso skrb domačih, ki so ji jo začeli posvečati, mimogrede je rekla Toniju:

»Ne boj se, vse to ti poplačam.« Na srečo se je v mestu spomnila njegovih otrok in jim za zdaj nekaj kupila. Malomarno je porinila zavitek Tonijevi ženi: »To je za otroke.«

Majhen dar je bil dan z veliko kretnjo in sprejet z globoko hvaležnostjo.

V

Marjeta Lešnikova je bila zdaj kakor so drugi ljudje, celo več je bila. Poslej ni bilo nič posebnega. Vse, kar si je želela, se ji je izpolnilo. Bilo je burno življenje dveh let, ki se ni moglo več ustaliti. To ni bila več samo reka, ki se je razlila prek bregov, to je bila čezmerna povodenj, ko bi se dan za dnevom trgali oblaki. Marjete Lešnikove ni mogel nihče več ustaviti. Stala je v središču sveta. Vse, kar je bilo okoli nje, je bilo majhno, neznatno. Kakor bi tonilo v jesenski megli. Kjerkoli je bila, se je nabrala okoli nje lepa družba. Posedali so v gostilni in peli, potlej zopet so šli v mesto, in Marjeta je bila povsod imenitna ženska. Nihče ni gledal njene krajše, zastajajoče noge. Ne,

Marjeta Lešnikova je bila izredna ženska. Tudi pametna se je zdelala, kakor bi tisto malo modrosti in razumnosti, kar je imela, dobila z denarjem. Bili so okoli nje prekupci, potlej kmetje, ki so propadli, ali pa taki, ki so se vrnil iz Amerike, pa se še niso mogli vživeti v nove, skromne razmere. In bile so še neke zgubljene ženske in pile in se obešale na moške. Marjeta Lešnikova je izgubila vajeti nad seboj. Nič več je ni brigalo, kaj se godi, kaj bo nekoč. Samo da je življenje okoli nje. Kakor bi se bala, da nekega dne ostane sama. In zares se je bala. Lajoša poslej ni več pustila spred sebe. Fant je opustil delo in živel z njo. Kupila mu je obleko in vsega, česar si je poželet. Postal je imeniten človek, ki so ga daleč okoli poznali, kakor Marjeto samo. Tudi on, se je zdelo, ne šepa več. Nosil je pisano ovratnico in zlikane hlače. Kadil je najboljše cigarete, kar so jih imeli v vaški trafiki.

Namesto nje je mislil on. A ko ga je nekoč obšlo, kaj bo iz vsega tega, je odgnal te nadložne misli. Saj je vseeno, kaj bo. Iz tega tako ne more biti nič dobrega.

In tako se je Lajoš Balažek prostovoljno odločil, da bo vzdržal do konca. Imel je občutek, da sedi na vozu, ki ga vlečeta dva divja, poblaznela konja: vsak trenutek je lahko polom tu. Prav za prav pa zdaj tako ne more skočiti s tega voza. Pa tudi sicer se spodobi, da ostane. Marjeta se mu je vsa predala. In tako je z njo drvel dve leti, ne da bi kdaj skušal zadržati voz. Če se vsi razbijejo, jaz ostanem. In ko bo vsega konec, odidem v mesto. Dve leti ju je imela vrtoglava pijanost; ko pa so se začeli trezniti, je Margo opazila, da je ostala sama.

VI

Dolgo po tem, skoraj tako dolgo, da človek ni mogel pregledati vsega od začetka pa doslej, se je nekega dne Marjeta čutila tako osamelo, da jo je bilo skoraj strah. Niti Lajoša Balažeka ni bilo, da bi jo tolažil in ji dajal zanosa. Izginil je, s seboj pa je odnesel kupček denarja, ki mu ga je ona darovala ob raznih prilikah, pa si ga je fant prištedil.

Marjeta je sedela v gostilni pri starem Hárangozu, kjer je zadnje leto kopnel njen denar. Bila je sama in bilo je neprijetno jesensko vreme: dež je pršil. S streh so se odtekali močnejši curki vode, z neba pa je padala bolj samo rosa, kakor pa resničen dež, vendar je bilo neprijetno hoditi po cestah. Trava po vrtovih je sicer še zelena, ako pa stopiš med njive, je tam vse orumenelo in dehti po gnijočem listju in gobah.

Hárangoz, podoben staremu gosaku, se je prezibaval po verandi svoje gostilne in po sobah ter tarnal o protinu. To je bilo slabo znamenje. V ustih je držal zadnji konec cigare, pa ni kadil. Njegovo ženo je davil kašelj nadušljive starke. Vse to je Marjeta prvič opazila. Ves ta čas, kar je hodila sem posedat, kar je bila okoli nje družba, ni vi-

dela teh podrobnosti, celo Hárangoz je plaval nekje v megli kljub svoji ogromni postavi. Tokrat je videla pred seboj samo starega Hárangoza, ki se je zibal in zdaj pa zdaj stegnil vrat, kot bi hotel nekoga preplašiti.

Marjeta je imela občutek, da se je vrnila s pogreba, da so nekoga pokopali, ona pa je ostala sama. Vse je razvlečeno; ta neurejenost ima svoj vonj, kakor ga ima cvetje spomladi; a ta vonj je neprijeten, kakor bi kdo razlil karbolovo vodo, ali pa kadar poleti v bližini trešči in smrdi po žveplu.

»Prinesi mi pelinkovca,« je naposled zinila Marjeta proti gostilničarju. »Tako čuden okus imam v grlu.« Stari je nekaj pomišljal, naposled pa le privlekel pelinkovec, momljajoč: »Naj pa bo, ako ni drugače.« Tudi sam je pil. Prisedel je k njej in se ji tokrat prvič jasneje predstavil. Pogledala mu je v obraz. Ta obraz je bil zaspan, do smrti dolgočasen. Meso na licih se je pobesilo in viselo na vrat, ki je že sam spet visel nekam na prsa. To meso z lic, ki se je tako pobesilo, je skremžilo tudi usta in jih povleklo proti bradi.

»Kaj bo pa zdaj?« je vprašal Hárangoz.

Marjeta se je ozrla po njem. Zdelo se je, da ga ne razume. Malo kesneje pa je sklonila glavo; to je pomenilo, da se vsega dobro zaveda. Iztegnila je roko predse in prvič videla po njej razpeljane modre žile, polne krvi. Videla je svoje umazane nohte in kot bi jo zdaj postalo sram prav teh nohtov, ki jih dozdej nikdar ni opazila.

Ko je hotela plačati, ni našla v žepih ničesar. Ozrla se je po Hárangozu, kot bi ga hotela povprašati, kako je to mogoče. On pa je zamahnil z roko in ta kretnja je bila zelo velikodušna:

»Pusti to, Marjeta. Pila sva na moj račun.« Sprejela je.

»Naj bo,« je dejala. »Nič se ne bojte, Hárangoz, tudi to vam poplačam.«

On pa se je samo nasmehnil. Potlej se je dvignila, da bi šla. Ozrla se je po vremenu, po blatu, ki je ležalo okoli verande, po mokri travi, in obšel jo je spomin na davne dni, ko je kot otrok z bosimi nogami tepkala po takih mokrih tleh; občutek tistih mokrih tal je bil prijeten.

»Zbogom, Marjeta,« ji je rekel Hárangoz, ko je krenila po verandi, da odide. Ni odgovorila. Njene oči so motno iskale po kolniku med kmečkimi hišami. Dim se dviga nad to poslednjo. Morda kuhajo za obed. Po hiši je razlita prijetna skromna domačnost. Diši po začimbih, po popru, po klincih, po kamelicah, ki jih imajo gospodinje spravljene za čaj. In kamelice dišijo po visokem poletju, po dozorevajočem žitu, po cvetoči lucerni.

Stopila je na kolnik. Njena bolna noga se zajeda v blato in neprijetno poje: švrk, švrk. Dolgo časa že ni več pela ta njena noga, zdaj pa se je spet oglasila. Kako je to čudno. Ves dan lahko sedi v sobi, pa ne boš slišal tiktakajoče ure, pride pa trenutek, ko ta ura začne glasneje peti, celo izzivalno. Ničesar drugega ne slišiš več kakor uro.

Na levo je župnišče. Župnik zdaj menda ne sedi na vrtu, da bi prebiral brevir. Bržkone ždi v sobi, dremlje in posluša pojoče kanarčke in morda tudi sanja o pomladi, ako je tak star mož zmožen sanjarjenja. Sicer pa — čemu bi se ozirala tja!

A tudi v tem dežju je kakšen paglavec zunaj, da lahko žvižga napev šamarjanke: šadrá, šadrá, kolačka dva, vse po taktu Marjetinih zastajajočih korakov. Vse doslej ni nikdar poslušala te pesmi. Kot je nihče ne bi bil prepeval. Sreča mladega poštarja. Tokrat ji nima ničesar izročiti. Kako lepo bi bilo, ako bi prišlo še eno tako pismo. Kako bi se človek raztegnil in osvobodil. Samo da bi se še enkrat lahko pokazal pred ljudmi, da bi se še enkrat lahko prosto, z jasnim pogledom peljal po vasi, z nasmehom: kaj mi pa morete?!

Toda poštar gre dalje svojo pot in si požvižgava. Zdaj morda komu drugemu prinaša srečo. Treba bi mu bilo dati nekaj dinarjev za pismo, pa saj mu lahko dam drugič.

Doma je niso pričakovali. In bilo je prav, da nikogar ni bilo zunaj. Izmuznila se je v svojo sobo in tam sedla trudna na stol, da bi si oddahnila. Postelja ni bila postлана. Zadnje čase je starejša hčerka zanemarjala ta posel, čeprav ji je Marjeta obljubila lepo plačilo. Njena postelja: nekdanj kraj nedosegljivih sanj, velikih načrtov, a zadnje čase je bilo v njenem naročju burno življenje.

Kaj bo poslej?

Nihče je ni motil ta dan, kakor bi ji hoteli nalašč dati časa, da lahko vse premisli. Samo k obedu so jo poklicali, a ni prišla. Ni imela teka za nobeno hrano. Legla je v posteljo in oblečena ves dan sanjerala in tuhtala. Nič jasnega ji ni prišlo na um. Ko je hotela misliti, kaj zdaj, je mislila na druge stvari. Kakor bi oddaleč slišala šum ljudi, njej tako znanih. Kričala bi jim, čemu so se odmaknili in jo pustili samo. Ona noče biti sama. Že pred tem je bila preveč sama. Hoče okoli sebe ljudi, življenja, pa naj to življenje stane, kar hoče, samo te gluhe tišine ne, tega polzenja dežja na okno, tega težkega, umazanega neba.

Proti večeru je z njo govorila Tonijeva žena. Ona se slejkoprej ni izpremenila. Vendar je bila za razgovor dovolj pametna. Marjeti pa se je zdelo, da ves čas govori samo o otroku, ki ga bo Marjeta dobila, in kaj bo s tem otrokom.

»To je še daleč,« je zamahnila Marjeta. »Čez sedem mesecev. To ni važno.«

Vendar ji je Tonijeva žena naposled dopovedala, da mora na vsak način prijeti Lajoša, naj se poroči z njo.

»Vse to ni važno,« je govorila Marjeta in mislila nekaj drugega. »To so malenkosti.«

Toda po nekaj dneh se je vendar odločila: Lajoša poišče. To je bilo vse, kar je zmogla v teh okoliščinah. To je bilo tudi poslednje upanje.

VII

Majhni hribi so na obe strani železnice in ti hribi so, kakor bi hoteli človeka zagrniti. Visoko nad tabo je blede, še nekoliko umazano nebo. Travniki so orumeneli. Hiše, ki ždijo med drevjem, kažejo nekaj prijetne, stare domačnosti.

V vagonu je mrtvo, ljudje zaspano govore, tujci, ki se prvič srečujejo, pa si že tožijo svoje gorje, morda prav zato, ker vedo, da bo vsakdo pozabil na vse to. Marjeta je prvič v vagonu, prvič med takšnimi ljudmi in je nezaupljiva. Zibanje jo uspava in le tedaj, ko se vlak ustavi, poskoči, kakor bi se bala, da se odpelje dalje.

No, Zagreb je veliko mesto in vlaki dolgo stojijo na postajah, da ne moreš zaostati.

Mesto pa je bilo zdaj vse drugačno kakor tedaj, ko je Lajoš Balažek pripovedoval o njem. Tedaj je bilo mesto lepo, vabljivo, podobno lepim sanjam. Zdaj pa so bile samo široke ulice, polne ljudi, voz, avtomobilov, trušča, in avtomobilske hupe so neprijetno pele vmes in plašile Marjeto.

Ne, Lajoš Balažek ni stanoval v središču mesta, v teh visokih hišah, tja na konec mesta je morala, kjer so zanikarne hiše, z odpadlim ometom, kjer so že vrtovi in travniki, vmes pa spet barake, kakor bi se vojaki ali pa cigani nastanili tod. Tuji ljudje so ždeli po kotih, ali pa se klatili okoli, navidez čedno oblečeni, mestno, njihova obleka pa je bila oguljena, mastna, preperela. Otroci so bili skoraj nagi, še na vasi ni bilo tolikšne revščine, takšne zanikarnosti.

Marjeta je našla hišo, kjer je stanoval Lajoš Balažek, njega pa je morala čakati do večera. Bil je na delu.

Nič se ni prestrašil, ko jo je zvečer našel čepečo na stolu.

»Kaj pa tebe tod nosi?« je vprašal in obstal pred njo. Bila je preplašena; ni bila tako trdna, kakor nekdanje dni. Svet se je med tem čudovito spremenil in njo je bilo strah tega sveta.

»Tako,« je rekla. Njen glas je bil grgrajoč. Ves dan ni nič govorila z nikomer, tudi jedla ni in ne pila. Vse to je zdaj ležalo nad njo kakor mora. »K tebi sem prišla.«

S težavo je to izrekla in pričakovala, da bo začel divjati, da jo bo zmerjal, da jo naposled vrže pred hišo. Jasno, izrabljaj jo je, zdaj se je je pa naveličal, ko nima ničesar več. On pa je držal roke v žepih, kakor je bila njegova navada, kadil cigareto in zrl skozi umazano okno na vrtove, kjer so stale nizke breskve.

»Vraga,« je dejal, pa ne ostro, »kaj pa boš pri meni?«

»Tako,« je odvrnila, še vedno v strahu. »Kam pa naj bi šla. Za ženo me vzemi.« Zdaj jo je določneje pogledal.

»Za ženo?« je vprašal in zdelo se je, da ni dobro razumel. S prstom si je popravil čepico na zatilnik, potlej pa sedel na stol. In nekaj minut je tako ždel, ne da bi se ozrl po Marjeti.

Ona pa je rekla, da bi opravičila to navidez tako blazno željo:

»Otroka dobiva,« in potlej je popravila, »otroka bom imela.«

Tudi zdaj je dvignil oči, najprej na njen obraz, potlej pa je preletel s pogledom po vsem njenem telesu, kakor bi se hotel prepričati, ali je to res.

»Dva pa pol meseca bo nekako,« je opravičila, ker se še ni dobro poznalo.

»Pa zakaj nisi tega prej rekla?« Ko je odprla usta, da bi nekaj povedala, je zamahnil z roko. Namesto da bi bil odgovoril naravnost na to, kar je želela, pa je dejal:

»Margo, velike neumnosti sva počela, kaj?«

Prijela je za rob svojega predpasnika in ga sukala. Nazadnje pa je vtaknila mezinec leve roke v usta in ga grizla.

»To moram premisliti,« je naposled izjavil. Dvignil se je, kakor bi odložil nekaj težkega z ramen. Tudi ona se je zganila. Bila je zadovoljna s tem. Zdelo se je, da bo stopila k njemu in mu poljubila roko. Vsa je drhtela. »Samo,« je še rekel, »bojim se, kako bo, ko pa oba šepava.« Smehljala sta se, toda on je še dejal: »Potlej pa pride otrok, in če bo še otrok šepal, bo šepal ves svet, in naposled ljudje ne bodo vedeli, ali so tisti zdravi, ki šepajo, ali tisti, ki ne šepajo.« V tem je bilo malce njegove nekdanje zidarske šegavosti in malce nečesa drugega, kar je spominjalo na razočaranje v življenju. Sicer pa se je on že naveličal biti sam. Le tega ni vedel, čemu je pobegnil pred njo v mesto. In da bi to dognal, je zamahnil samemu sebi z roko.

Nato jo je odvedel s seboj.

»Grega,« je rekel, »v kino, ali pa v gledališče. Nekdaj sva govorila o tem. Zakaj si ne bi ogledala, kakšno je mesto? V mestu je mnogo zanimivega, lepega.« Na cesti ji je ponudil roko in ona se je hvaležno oprijela te roke.

Vso tisto noč sta hodila okoli, vse sta si ogledala, kamor se je Lajoš Balažek upal s svojimi majhnimi prihranki, kakor je dejal. Ti prihranki so bili iz časov, ko je Margo Lešnikova razmetavala z obema rokama svoj veliki denar. On pa je bil njen sluga in je pobiral od vsega samo drobiž. Popivala sta po gostilnah in bila sta v nekem zakotnem kraju, kjer so svetili vso noč. In Lajoš Balažek je imel govor. Bil je pijan, to se je videlo. A tudi Margo je bila pijana. Tokrat ji je prisegel, da se poroči z njo, kljub vsemu, kakor je rekel. Našel je delo in bosta že živila. Objemal jo je okoli vratu, jo kazal ljudem kot svojo ženo, kot svojo dolgoletno ljubico. Potlej je pa nazdravljaval vsem bednikom, upornikom, nezadovoljnežem, in to brez vsakega vzroka. Zdelo pa se je, da si pripravlja vstop med nje. Marjeta je poslušala in zdaj se je odpiral pred njo nov svet.

Potlej sta se vračala domov. Delal se je že dan. Mesto je vstajalo iz meglenega morja. Iz tega morja so gledale komaj hiše in kakšen zvonik. Zpoznali koraki so leno udarjali ob tlak.

Daleč zunaj mesta je bil še mir. Mrak je ležal nad hišami, pretrgan z redkim sojem luči ob cestah. Iz teh stanovanj je dehtelo po vlagi, po gnilobi, po gnilobi nepoznanih stvari, starih citron in podobnega. Nekje je vreščal otrok in nekdo je obupno kašljal.

Margo pa vendar ni bila razočarana. Saj je naposled le postala človek in to ni bilo malo. Vedela je, da bo zdaj treba sprejeti nase vse tisto, kar mora prenesti povprečno bitje, ki je človek.

FRANCE BEVK

UBOGI ZLODEJ

V

D deset minut pozneje je stal pred Košanom.

Ta je bil potrebil svoj rovt. Listje in dračje je pehnil na njivo, ki je ležala pod senožetjo, in ga zažgal. Dračje je gorelo naglo, vzplapolavalo na visoko. Le listje se je cmerilo, tlelo, delalo dim in ugašalo. Košan, dolg ko žrd, je postopal okoli ognja, drezal v kup... Dan je bil, se je zdelo, brez vetra. Spočetka je nosilo steber dima visoko v hrib, nato ga je obrnilo po pobočju. Trgal se je in izginjal v svetlobi dneva.

Košan je premeril soseda z globokim pogledom.

»Odkod?«

Kje da je bil? Ko je bil dve sto korakov od Močilarja, se je šele zavedel, da ne gre proti domu. Stal je v bregu pod Pologarjem, a ni se maral več vračati. Saj mu je bilo vse eno, kam gre. Vedel je, da bi doma ne imel obstanka... Tistega dne so se mu naglo menjavali občutki. To ga je utrujalo. Kakor je malo prej ponižan, celo z zavestjo neke krivde stopil iz hiše, se je zdaj nenadoma zavedel, da so ga prevarili. S čim so ga prevarili, ni mogel zajeti z razumom. Toda čutil je. In ta občutek ga je bolel ko rana. Tegoba se je znova umikala srdu, ki se mu je bil prej umaknil nekam v notranjost. Ozrl se je po Košanu, ki ga je bil že prej opazil pod hribom. Zahotelo se mu je človeške pomoči... Odkod?

»Od Močilarja,« je odgovoril zamolklo. In se je razburil: »Ta hudič — ali mi ni vzel krave?«

Košan je sprva molčal. Podrezal je v kup, da se je prikazalo listje, ki so ga v trenutku objeli plamenčki. Eno oko je bil zatisnil, a preko obraza se mu je raztegnilo muzanje. Drobno, nagubano obličje se mu je od ognja bronasto svetilo... Bil je Rozalkin sorodnik, njegov oče je bil doma pri Pečarju. Žive oči so mu vsiljivo vrtale v človeka, rad se je vtikal v tuje zadeve, a Lukežu se je zdel res-